

Vondel en 't vrouwelijke dier. Vondels visie op vrouwen en enkele aspecten van de receptie daarvan / Riet Schenkeveld-Van der Dussen. Afscheidcollege Universiteit Utrecht. Utrecht : Faculteit der letteren, 2002.
ISBN 90-76912-29-7

In de boeken, met de geest : Vijftien studies van M.A. Schenkeveld-van der Dussen over vroegmoderne Nederlandse literatuur / red. A.J. Gelderblom, E.M.P. van Gemert, M.E. Meijer Drees en E. Stronks. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2002. – 312 p.
ISBN 90-5356-599-x Prijs: € 22,50

Op 31 oktober 2002 nam Riet Schenkeveld-Van der Dussen afscheid als hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. In haar afscheidscollage, *Vondel en 't vrouwelijke dier*, buigt ze zich over, zoals de ondertitel luidt, 'Vondels visie op vrouwen en enkele aspecten van de receptie ervan'. In de Vondel-literatuur is het onderwerp natuurlijk wel vaker aan de orde gesteld, maar toch voornamelijk in het voorbijgaan, en zeker met minder kritische afstand dan hier gebeurt. Badeloch de echtgenote, Filopaie de moeder, Ursula de martelares, ze passeren hier de revue, maar vooral Eva vraagt hier de aandacht, immers het 'vrouwelijke dier' bij uitstek. Volgzzaam, bescheiden en stil vóór de val, agressief en onstuitbaar doorpratend erna: het is duidelijk hoe een vrouw, in Vondels visie, behoorde te zijn, en waarin de zonde te herkennen valt. Het is een op zijn minst eenzijdige interpretatie van het bijbelverhaal, en Schenkeveld herinnert er nog maar eens aan hoe al in de zeventiende eeuw een lezeres, Meynarda Verboom, in een 'Pleyt voor [...] Eva' (1664) daar de vinger op legde. Nog 'bonter', als we het zo mogen zeggen, maakt Vondel het in *Noah*, waar hij de schuld voor het dóórgaan van de zondvloed feitelijk geheel bij 'de vrouw' legt, in casu een personage dat de bijbel niet eens noemt: Urania, grootvorstin van het Oosten. Zij is een 'losbandig, uitdagend wijf' dat op die manier haar man (en de rest van de wereld) meesleept in het verderf. In alle opzichten is zij de tegenpool van Noah's 'huisvrouw', die niet eens een sprekende rol heeft, en zó Vondels ideaal representeert... Er valt natuurlijk altijd over te twisten bij wie Vondel nu de grootste schuld legt: bij de vrouwen die de mannen verleiden, of bij de mannen die zich laten verleiden, maar het kwaad zoekt hij hoe dan ook onmiskenbaar in de 'wellust', die van de vrouw uitgaat. Misschien, suggereert Schenkeveld, is het gebrek aan warmte in de waardering voor de grote Vondel voor een deel ook hieruit te verklaren: zijn afkeer van de vrouw, voor hem in wezen een lustzoekende verleidster. Initiatief wordt gestraft, dat geldt trouwens ook voor Vondels mannen; maar voor 'zijn' vrouwen geldt wel bij uitstek dat het goede wat er van hen kan uitgaan samenhangt met lijden en vernederd worden. 'In elk geval vrouwen zijn met die visie niet altijd gelukkig geweest.'

Bij dezelfde gelegenheid werd Riet Schenkeveld een bundel aangeboden met een selectie uit haar wetenschappelijke werk sedert 1978. Deze selectie wordt voorafgegaan door een redactionele inleiding, waarin terecht de aandacht wordt gevestigd op het vernieuwende karakter van dit oeuvre. Telkens zien we hoe Schenkeveld nieuw terrein openlegt: de nooit eerder goed onderzochte genres van het bruiloftsgedicht en het briefgedicht, de diverse 'anti-idealistische' poëtica's en de 'uitmiddelpuntige' oeuvres van Six van Chandelier en Van de Merwede, het werk van vrouwelijke dichters en schrijvers. Opvallend in de artikelen zelf is ook de frequentie waarmee op de mogelijkheden van verder onderzoek wordt gewezen, zoals in (een van mijn favorieten) 'Personage of persoonlijkheid. Het ik in de Nederlandse lyriek van de zeventiende eeuw' uit 1989, waarin direct al (p. 176) en scala van mogelijke invalshoeken wordt gepresenteerd; en, in dezelfde bijdrage, ook een zinnetje als: 'Dat [een gedicht van L. van den Bos] is weer zo'n poëtica op rijm als we er in de zeventiende eeuw wel enkele meer hebben maar waaraan nog nauwelijks aandacht is besteed'. Binnen de kortste keren had ik een hele lijst van zulke bijna terloops gegeven 'richtingaanwijzers' (en ik beperk me tot een selectie): de geschiedenis van het christelijk bruiloftsgedicht 'die trouwens ternauwernood in kaart gebracht is' (p. 61); de poëtica van de zeventiende-eeuwse Nederlandse lyriek, 'nog veelszins ononderzocht' (p. 100, vgl. ook 186); 'Zo daagt het werk van Bosboom-Toussaint op veel punten uit tot nadere bestudering' (p. 265), en, wat frivo-

ler wellicht maar toch karakteristiek, over een portret van Aagje Deken: ‘wat zou ik graag weten wie de opdracht voor het miniatuurtje heeft gegeven’ (p. 244). Aan het werk dus maar weer! Dit is inderdaad een inspirerende bundel, die de confrontatie met zijn omslag – een nogal nadrukkelijk *vanitas*-stillevens – glansrijk overleeft. Het boek ziet er trouwens prachtig uit, met dat stillevens.

Ton van Strien

‘Teeckenrijcke Woorden’ voor Henk Duits : Opstellen over literatuur, toneel, kunst en religie, meest uit de zestiende en zeventiende eeuw / red. Fred de Bree, Marijke Spies en Roel Zemel. – Münster : Nodus Publikationen, 2002. – 289 p.; 24 cm - (Uitgaven Stichting Neerlandistiek VU; 38)
ISBN 3-89323-445-4 Prijs: € 35,50

Bij zijn afscheid van de VU werd Henk Duits een artikelenbundel aangeboden. Duits’ wetenschappelijke belangstelling lag voornamelijk bij de maatschappelijke en politieke functie van zeventiende-eeuws toneel. Deze bundel van vijftien artikelen van collega’s uit het land, van de VU en bij Duits afgestudeerde alumni beoogt aan te sluiten bij Duits’ belangstellingen.

Vijf artikelen behandelen politiek en toneel. Johan Koppenols bijdrage gaat over het anonieme laat zestiende-eeuwse historiedrama ‘Het spul van Joncker Franssen oorloch’ uit de Schiedamse rederijderskamer. Koppenol acht dit het oudst bekende historiedrama in het Nederlands is, waarin bovendien belangrijke toneelvernieuwingen aangekondigd worden, zoals realisme, taalspel en afwezigheid van allegorische elementen. Marijke Spies past haar these van de ‘discussiecultuur’ uit *Bevochten eendracht* toe op de houding van rederijders tegenover religie en politiek tijdens drie grote rederijdersbijeenkomsten aan het begin van de zeventiende eeuw. Ze constateert dat deze feesten meerdere religies en politieke overtuigingen plaats boden. E.K. Grootes onderwerpt de rol van Julius Caesar in zeventiende-eeuws Nederlands drama aan nader onderzoek. Caesar blijkt hierin zowel held als tiran te kunnen zijn. Deze ambivalente beeldvorming maakt zijn figuur minder geschikt als onderwerp voor een tendensdrama. Mieke Smits-Veldt heeft in twee tragedies van Amsterdammer Jurriaen Bouckart (1599/1600-1664) een andere Romein onder de loep genomen: Scipio. Bouckart stelde Scipio voor als een Republikeinse held, en ondersteunde daarmee het beleid van de Amsterdamse regenten. In de bijdrage van Arie Jan Gelderblom komt een tafelspel van Arnout van Overbeke (1632-1674) uit 1665 aan de orde, dat volgens Gelderblom vooral als een sociaal instrument gezien dient te worden dat diende ter versteviging van de onderlinge band van de betrokken spelers.

In de bundel staan eveneens artikelen die aansluiten bij Duits’ liefde voor de schrijversbiografie. Toneelacteur en arts Ludolph Smids (1649-1720) wordt door Victoria van den Doel geportretteerd. Hoewel Smids een gedegen kennis had van het frans-classicisme, bleek hij met *Konradyn* uit 1686 niet in staat een geslaagd treurspel af te leveren. Jan Letterie onderzoekt of de rector en veelschrijver Lambert van den Bosch (1620-1698) werkelijk ontslagen werd als rector van de Dordtse Latijnse school om dronkenschap en vadsigheid. Politieke motieven blijken voor dit ontslag aannemelijker dan ethische.

P.C. Hooft (1581-1647) staat centraal in de bijdragen van Gerard Bijenhuis en Ton van Strien. Nijenhuis’ retorische analyse van Hoofts berijming van psalm 45 leert hem dat Hooft een heroïserend gedicht heeft willen maken. Van Strien onderzoekt de plaats van Hooft temidden van andere auteurs die stadhouder Frederik-Hendrik in 1629 grote lof toezaaien. Hoofts poëzie blijkt vooral geleerd en gecompliceerd, terwijl andere auteurs (onder wie Vondel) hun eigen politieke propaganda bedrijven.

In de bundel staat een aantal artikelen dat bij de aanpalende wetenschappen taalkunde, godsdienstgeschiedenis, kunstgeschiedenis en mentaliteitsgeschiedenis geschaard kan worden. Zo analyseert Arjan van Leuvensteijn de inhoudelijke aspecten van het gebruik van clauswisselingen en enjambementen in Vondels *Jeptha*. Hij concludeert dat veelvuldig optreden van deze verschijnselen indicaties zijn voor de emotionele toestand van de betrokken sprekers. Jan Noordegraaf laat verbanden zien tussen taalkunde, theologie, Descartes